

سوابق

فرهنگستان اتحاد شوروی دارای ۲۶۷ سال سابقه تاریخی است. این فرهنگستان بنا بر گاهشماری قدیمی مسیحیت ارتدکس در ۲۸ ژانویه و بر طبق تقویم معمول مسیحیت کاتولیک در ۸ فوریه سال ۱۷۲۴ میلادی به فرمان پتر کبیر، امپراتور روسیه، تأسیس یافت. فعالیت این فرهنگستان با نام «آکادمی علم و هنر» در سال ۱۷۲۵ آغاز گردید. در سال ۱۸۰۳ نام «آکادمی علوم امپراتوری» بر آن نهاده شد. از سال ۱۸۳۶ به «آکادمی علوم امپراتوری سن پترزبورگ» تغییر نام یافت و پس از انقلاب فوریه سال ۱۹۱۷، «آکادمی علوم روسیه» نام گرفت. این نام پس از انقلاب اکتبر همچنان باقی ماند تا اینکه در ژوئیه سال ۱۹۲۵ با نام «آکادمی علوم اتحاد شوروی» به فعالیت خود ادامه داد و این نام تا این زمان همچنان باقی است.

جلسات منظم این فرهنگستان از ماههای اوت-سپتامبر ۱۷۲۵ میلادی آغاز شد و مراسم گشایش آن در ۲۷ دسامبر (۷ ژانویه) همان سال برگزار شد. اساسنامه آن در سال ۱۷۴۷ به تصویب رسید. تا سال ۱۷۴۷، بر پایه طرح مصوب ۲۲ ژانویه ۱۷۲۴ مجلس سنای روسیه و فرمان پتر کبیر، ضمن آشنایی با فرهنگستانهای اروپای غربی و استفاده از مشاوره دانشمندان برجسته‌ای چون کریستیان ولف (۱۶۷۹ تا ۱۷۵۴)، فعالیت داشت.

پتر کبیر در سالهای ۱۷۱۱، ۱۷۱۲ و ۱۷۱۶ با لایبنتس (۱۶۴۶ تا ۱۷۱۶) فیلسوف، فیزیکدان و ریاضیدان مشهور آلمان، ملاقات و گفتگو داشت. همین ملاقاتها و مشاوره‌ها مشوق امپراتور روسیه به تأسیس فرهنگستان در آن کشور شد. بر طبق اساسنامه، اعضای فرهنگستان ۱۱ نفر بودند که در سه بخش فعالیت داشتند. این بخشها عبارت بودند از:

- ۱) ریاضیات، نجوم، جغرافیا، ناوبری، مکانیک؛
- ۲) فیزیک، کالبدشناسی، شیمی و گیاه‌شناسی؛
- ۳) زبان و ادبیات، تاریخ و حقوق.

مقرر گردید رئیسی برای فرهنگستان انتخاب شود ولی انتخاب رئیس تا سال ۱۹۱۷ به صورتی رسمی تحقق نیافت و رؤسا از سوی امپراتور تعیین می شدند.

فرهنگستان روسیه مؤسسه‌ای وابسته به دولت بود و بودجه آن را نیز دولت تأمین می کرد. فرهنگستان دارای کتابخانه‌ای بزرگ، موزه تاریخ طبیعی، آزمایشگاه فیزیک، رصدخانه و آزمایشگاه شیمی بود که در تأسیس بعضی از آنها میخائیل لومونوسوف، دانشمند بزرگ روس، نقشی مؤثر داشت. فرهنگستان در آغاز چند مؤسسه هنری را نیز اداره می کرد تا اینکه در سال ۱۷۵۷ فرهنگستان مستقل دیگری با عنوان آکادمی هنر تأسیس یافت.

• فرهنگستانهای جهان

فرهنگستانهای
اتحاد شوروی

دکتر عنایت‌الله رضا

آکادمی هنر تا سال ۱۷۶۴ تابع «آکادمی علم و هنر» بود ولی از این پس به صورتی مستقل با عنوان «آکادمی هنر امپراتوری» به کار پرداخت.

لومونوسوف

نخستین رئیس «آکادمی علم و هنر» بلومن تروست (Blumentrost) بود که پتر کبیر در هفتم دسامبر سال ۱۷۲۵ او را بدین سمت گماشت. بعدها نیز شخصیت‌های نزدیک به دربار امپراتوری ریاست فرهنگستان را برعهده گرفتند. در دهه‌های پنجم و ششم قرن ۱۸ اداره فرهنگستان عملاً بر عهده دبیرخانه آن به ریاست شوماخر بود. نخستین آکادمیسین‌های این فرهنگستان هرمان ریاضی‌دان، دلیل منجم، برنولی فیزیولوگ و ریاضیدان، برادر برنولی متخصص مکانیک، بولفینگر فیزیک‌دان و چند دانشمند مقیم خارج از روسیه بودند که از آنها برای عضویت در فرهنگستان دعوت شده بود. از این گروه، کوراکین مقیم پاریس و گولوکین مقیم برلن را می‌توان نام برد.

از نخستین فعالیت‌های فرهنگستان پژوهش‌های علمی دربارهٔ اوضاع طبیعی روسیه بود. بخش جغرافیا به ریاست دلیل، در سال ۱۷۴۵، نخستین اطلس جغرافیایی سراسر روسیه و مجموعه نقشه‌های آن را همراه با اطلاعات نجومی فراهم آورد. هیئت‌های علمی به نقاط مختلف روسیه اعزام شدند که در نتیجه، دربارهٔ منابع طبیعی و گیاهان و جانوران و نیز اقوام ساکن این سرزمین اطلاعاتی گردآوری شد. بنا به ابتکار لومونوسوف، در فرهنگستان روسیه مجموعهٔ اطلاعات اقتصادی و جغرافیایی تدوین گردید. آثاری نیز در زمینهٔ تاریخ روسیه و بررسی اوضاع کشورهای شرق انتشار یافت. لومونوسوف در واقع بنیادگذار فیزیولوژی علمی روسیه بود.

در سال ۱۷۲۵، دانشگاهی در پترزبورگ تأسیس شد که در آن رشته‌های زبان‌های اسلاوی، یونانی، لاتینی و در ضمن، دانشکدهٔ علوم دینی وجود داشت. از سال ۱۷۴۷، طبق اساسنامهٔ جدید، دانشگاه مزبور بخشی از آکادمی روسیه شد که در آن دانشجویان به فراگیری زبان‌های کهن و معاصر، ادبیات، ریاضیات، فیزیک، شیمی، جغرافیا و تاریخ می‌پرداختند. طی سال‌های ۱۷۵۸ تا ۱۷۶۵ ریاست این دانشگاه را میخائیل لومونوسوف برعهده داشت. در سال ۱۷۶۶، فعالیت این دانشگاه عملاً قطع شد.

در سال ۱۷۸۳، به منظور تحقیق دربارهٔ زبان روسی و زبان‌های اسلاوی نشریه‌ای پدید آمد که سالانه یک تا دو بار منتشر می‌شد و در دسترس اهل دانش قرار می‌گرفت. سخنرانیهایی از سوی فرهنگستان با شرکت محققان آن ترتیب می‌یافت که در نشریه به چاپ می‌رسید. فرهنگستان روسیه با دانشمندان و اعضای فرهنگستانها و مراکز علمی خارج از کشور نیز ارتباط مداوم داشت. از سال ۱۸۴۱ در فرهنگستان بخش‌های زبان روسی،

زبان‌های اسلاوی و زبان‌شناسی تأسیس یافت.

از پایان سدهٔ ۱۸، با تأسیس دانشگاه‌ها و دانشکده‌های مختلف، محدودیت‌هایی در وظایف پیشین فرهنگستان روسیه پدید آمد. دانشگاه و کالج وابسته به فرهنگستان، که از بدو تأسیس آن پدید آمده بودند، از حیثهٔ اختیار فرهنگستان خارج شدند. فعالیت‌های مربوط به زمین‌شناسی، نقشه‌برداری، ترجمه و غیره برعهدهٔ دیگر مؤسسات روسیه محول گردید. از این پس، فرهنگستان روسیه فعالیت خود را بیشتر در زمینهٔ تحقیقات علمی و مسائل نظری متمرکز کرد.

اعضای فرهنگستان به سه گروه کارمندان علمی، اعضای معمولی و اعضای عالی منقسم می‌شدند. از سال ۱۹۱۲، عنوان «آکادمیسین» معمول گردید. در ضمن، فرهنگستان دارای اعضای افتخاری، پیوسته و وابسته بود. بزرگترین دانشمندان کشور در رشته‌های گونه‌گون به عنوان عضو پیوسته منصوب می‌شدند که پرژوالسکی (Przhevalski) و سمیونوف تیان‌شانسکی (Semionov Tianshanski)، محققان برجستهٔ سرزمین‌های آسیای مرکزی؛ ژوکوفسکی (Zhukovski) زبان‌شناس؛ مچنیکوف (Metchnikov) و سچنوف (Setchenov) زیست‌شناس؛ مندلیف (Mendeleev) شیمی‌دان؛ و نویسندگان شهیری چون تولستوی و چخوف از جمله آنان بودند.

در سدهٔ ۱۹ و اوایل سدهٔ ۲۰، بخش‌های جدیدی در فرهنگستان روسیه تأسیس شد که عبارت بودند از بخش آسیایی (۱۸۱۸)، بخش مصر (۱۸۲۵)، موزهٔ گیاه‌شناسی (۱۸۲۳)، بخش جانورشناسی (۱۸۳۲)، رصدخانهٔ پولکوو (Polkovo) [۱۸۳۹]، بخش فیزیولوژی (۱۸۶۴)، بخش فیزیولوژی و کالبدشناسی (۱۸۸۹) و خانهٔ ادبی پوشکین (۱۹۰۵).

باید افزود که دخالت‌های مقامات مسؤول دولت در امور فرهنگستان روسیه اندک نبوده است. به عنوان نمونه، در سال ۱۹۰۲ نیکلای دوم امپراتور روسیه مانع عضویت افتخاری ماکسیم گورکی در فرهنگستان روسیه شد.

پس از انقلاب

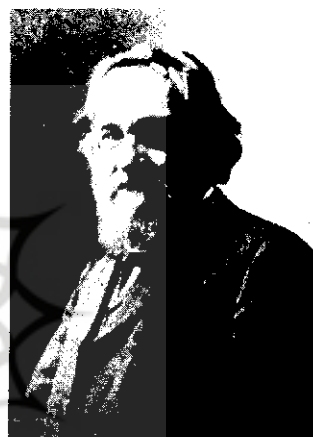
پس از انقلاب فوریه ۱۹۱۷ و تأسیس حکومت موقت، فرهنگستان روسیه امکان یافت هیئت رئیسه خود را، که تا آن زمان صورتی انتصابی داشت، خود برگزیند.

از سال ۱۹۱۹، فرهنگستان روسیه در زمینه بررسی معادن کورسک، شبه جزیره کلا (Kola)، خلیج مشهور به قراپاز و دیگر نواحی کشور شوروی به تحقیق پرداخت. در فرهنگستان روسیه، انستیتوهای تحقیقات علمی جدیدی پدید آمدند که از آن جمله اند انستیتوهای فیزیک و شیمی، فیزیک و ریاضیات، بیوشیمی و غیره. از سال ۱۹۲۵، طبق تصویبنامه کمیته اجرایی مرکزی و شورای کمیسرها، خلق اتحاد شوروی، فرهنگستان روسیه به عنوان عالیترین مؤسسه علمی سراسر اتحاد شوروی به رسمیت شناخته شد. در سال ۱۹۲۸، فرهنگستان اتحاد شوروی شامل ۹ انستیتو بود که در سال ۱۹۳۴ این تعداد به ۲۵ انستیتو افزایش یافت. در نیمه دوم دهه چهارم سده بیستم تعدادی انستیتو، از جمله انستیتوهای علوم اجتماعی، اقتصاد، فلسفه و حقوق، به فرهنگستان اتحاد شوروی پیوستند. در ژوئن ۱۹۲۷، اساسنامه جدید فرهنگستان اتحاد شوروی به تصویب رسید که هدف عمده آن فعالیت در امر پیشرفت اقتصاد ملی و دانش و فرهنگ کشور بود.

تا دوران انقلاب، فعالیت فرهنگستان به طور عمده در پترزبورگ تمرکز داشت و اکثر دانشمندان عضو فرهنگستان از آن شهر بودند. ولی، پس از انقلاب اکتبر، دگرگونی‌هایی روی داد. در سالهای ۱۹۲۹ تا ۱۹۳۲ شماره اعضای فرهنگستان با عضویت گروه جدیدی از دانشمندان فزونی گرفت. در شهرهای عمده کشور مجامع علمی برگزار گردید. طی این سالها شعبه‌های فرهنگستان اتحاد شوروی در جمهوریها، مناطق و استانهای کشور گشایش یافت که از میان آنها می‌توان به شعبه‌های فرهنگستان در ازبکستان، مولداوی، گرجستان، ارمنستان، آذربایجان، قزاقستان، قرغیزستان، ترکمنستان و تاجیکستان اشاره کرد. در سال ۱۹۲۹، در فرهنگستان دوره‌های دکتری تأسیس گردید. از سال ۱۹۳۳ فرهنگستان شوروی به تابعیت شورای کمیسرها، خلق درآمد. تا آن تاریخ فرهنگستان تابع وزارت آموزش و پرورش اتحاد شوروی بود. فرهنگستان از آغاز تأسیس تا سال ۱۹۳۴ در پترزبورگ (پتروگراد-لنینگراد) فعالیت می‌کرد. ولی در این سال، بر طبق تصویبنامه شورای کمیسرها، خلق، محل فرهنگستان از لنینگراد به مسکو انتقال یافت و سازمان موجود در لنینگراد به نام شعبه فرهنگستان اتحاد شوروی نامیده شد. طی سالهای جنگ دوم جهانی بخشهای جدیدی در ارتباط با صنایع نظامی در فرهنگستان تأسیس گردید.

مندلیف

مچنیکوف

فعالیت‌های عمده

در آغاز فعالیت فرهنگستان، دانشمندان خارجی برای کار در آن دعوت می‌شدند. در سال ۱۷۴۲، میخائیل لومونوسوف، دانشمند روس، به عضویت فرهنگستان درآمد. وی در امر پیشرفت کار آن به همت دانشمندان روسی اقداماتی کرد. فعالیت فرهنگستان روسیه طی سده ۱۸ به طور کلی به رشته‌های ریاضیات، علوم طبیعی، بررسی منابع طبیعی، جغرافیا، جمعیت‌شناسی روسیه و دیگر نواحی، از جمله مستملکات آسیایی و اروپایی، محدود بود. هیأت‌های علمی متعددی به نواحی مختلف کشور اعزام می‌شدند. یکی از آنها هیأت بزرگ علمی بود که در سال ۱۷۳۲ به سیبری اعزام گردید و به کشف منابع طبیعی عظیم این سرزمین پرداخت. در سده ۱۹، فعالیت فرهنگستان روسیه گسترده‌تر شد. سال ۱۸۳۹، گذشته از رصدخانه پولکوو، چند موزه و آزمایشگاه، بخش معدن‌شناسی و بخش آسیایی تأسیس گردید. اندکی بعد، بخشهای فیزیک و ریاضیات نیز به همراه دیگر بخشهای موجود به فعالیت پرداختند.

بین الملل است که در ۲۱ ژانویه ۱۹۱۴ تأسیس شد. در سال ۱۹۵۷ در این فرهنگستان دو انستیتوی حقوق بین الملل و روابط بین الملل تأسیس گردید.

گذشته از این مؤسسات علمی، در اتحاد شوروی چند فرهنگستان دیگر نیز وجود دارند که آکادمی فرهنگ مادی و آکادمی علوم اجتماعی اتحاد شوروی از جمله آنها است. آکادمی علوم اجتماعی در سال ۱۹۴۶ در مسکو تأسیس شد. فعالیت این فرهنگستان تاکنون نیز ادامه دارد.

دیگر از فرهنگستانهای اتحاد شوروی آکادمی علوم تربیتی است. پیش از تأسیس آن، در سال ۱۹۴۳ آکادمی علوم تربیتی جمهوری فدراتیو روسیه وجود داشت که فعالیتش تا سال ۱۹۶۶ ادامه یافت. از آن پس، فرهنگستان مزبور به نام آکادمی علوم تربیتی اتحاد شوروی نامیده شد که محل آن در شهر مسکو است. این فرهنگستان در سال ۱۹۶۸ دارای ۴۸ عضو پیوسته و ۸۰ عضو وابسته بود. در سال ۱۹۶۹ در این فرهنگستان سه بخش نظریه و تاریخ تعلیم و تربیت، روش شناسی، روانشناسی و فیزیولوژی تأسیس گردید. این آکادمی شامل ۱۲ انستیتوی تحقیقات علمی و ۴ نشریه ادواری است.

○ آکادمی علوم کشاورزی اتحاد شوروی. این فرهنگستان در سال ۱۹۲۹ در مسکو تأسیس شد و در سال ۱۹۶۸ شماره اعضای آن به ۸۵ عضو پیوسته، ۶۷ عضو وابسته و ۲۱ عضو از کشورهای خارجی رسید. این فرهنگستان شامل ۸ بخش و سه شعبه در شهرهای کیف، تاشکند و نووسیبیرسک است.

○ آکادمی هنری اتحاد شوروی. این فرهنگستان در سال ۱۹۴۷ تأسیس شد و دارای ۳۹ عضو پیوسته، ۶۱ عضو وابسته و ۱۰ عضو افتخاری و بخشهای نقاشی، مجسمه سازی، گرافیک و دکورسازی است. انستیتوهای نظریه و تاریخ هنرهای زیبا، نقاشی، مجسمه سازی، معماری و نیز موزه های آن در شهرهای مسکو، لنینگراد و کیف فعالیت دارند.

فرهنگستانهای مستقل جمهوریها

در اتحاد شوروی بعضی جمهوریها از آغاز فرهنگستانهای مستقل تأسیس کردند که فرهنگستانهای اوکراین، بلوروسی، لتونی، استونی و لیتوانی از آن جمله اند.

○ فرهنگستان جمهوری اوکراین در سال ۱۹۱۹ در شهر کیف تأسیس یافت که در آن ۱۱۶ عضو پیوسته و ۱۶۳ عضو وابسته فعالیت دارند. این فرهنگستان دارای ۹ بخش و ۴۷ انستیتوی تحقیقات علمی است. بخش ریاضیات مکانیک و سبیرنتیک، بخش فیزیک و تکنیک، بخش زمین شناسی و کیهان شناسی، بخش شیمی، بیوشیمی، بیوفیزیک و فیزیولوژی، بخش زبان و ادبیات و

پس از جنگ، فرهنگستان وسعت یافت و انستیتوهای جدیدی در آن تأسیس شد. در سال ۱۹۵۷ شعبه فرهنگستان شوروی در سبیری تأسیس گردید. یکی از تأسیسات عمده فرهنگستان شوروی بخش مربوط به مطالعات هسته ای و فضایی است. طی سالهای ۱۹۶۱ تا ۱۹۶۳ تدابیری درباره اعتلای فعالیت و امور سازمانی فرهنگستان شوروی صورت گرفت و رابطه آن با وزارتخانه ها و مؤسسات علمی کشور گسترش یافت.

فرهنگستانهای دیگر اتحاد شوروی

گذشته از این مرکز علمی بزرگ، فرهنگستانهای تخصصی دیگری نیز در اتحاد شوروی وجود داشته اند و دارند. یکی از آنها فرهنگستان معماری اتحاد شوروی بود که از سال ۱۹۳۴ تا ۱۹۵۶ در مسکو فعالیت داشت. این فرهنگستان شامل ۶ انستیتو، موزه، کتابخانه، آزمایشگاه و کارگاه بود و شعبه ای نیز در لنینگراد داشت. این مؤسسه در سال ۱۹۵۶ به «آکادمی امور ساختمانی» تغییر نام داد و تا سال ۱۹۶۴ دایر بود. فرهنگستان معماری ۶۷ عضو پیوسته و ۱۰۵ عضو وابسته داشت. ولی از سال ۱۹۶۴ به چند انستیتوی علمی و فنی جدا از یکدیگر بخش گردید.

در ژوئن سال ۱۹۴۴ فرهنگستان علوم پزشکی اتحاد شوروی در مسکو تأسیس شد. در نوامبر سال ۱۹۶۹ این فرهنگستان ۱۱۰ عضو پیوسته و ۱۵۶ عضو وابسته داشت. از سال ۱۹۶۱ تنی چند از آکادمیسینهای خارجی نیز به عضویت فرهنگستان پزشکی اتحاد شوروی درآمدند. از سال ۱۹۶۸ آکادمیسین تیماکوف ریاست این فرهنگستان را برعهده داشت. وظیفه عمده فرهنگستان بررسی مسائل عمده نظری و تجربی در رشته پزشکی است. اعضای هیئت رئیسه این فرهنگستان ۹ نفراند که برای مدت چهارسال انتخاب می شوند. فرهنگستان مزبور شامل سه بخش است: (۱) بخش بهداشت، میکروبیولوژی، اپیدمیولوژی که شامل ۷ انستیتوی تحقیقاتی است؛ (۲) بخش درمانی که شامل ۱۳ انستیتوی تحقیقاتی است؛ (۳) بخش پزشکی- بیولوژی که شامل ۹ انستیتوی تحقیقات علمی است. فرهنگستان دارای نشریات ادواری متعددی نیز هست.

دیگر از فرهنگستانهای اتحاد شوروی فرهنگستان حقوق

هنر، بخش تاریخ، اقتصاد، فلسفه و حقوق از جمله بخشهای این فرهنگستان اند. فرهنگستان دارای ۵۵ شورای علمی و ۸ نشریه ادواری است و می توان گفت که در کلیه رشته های دانش و فن فعالیت دارد.

○ فرهنگستان جمهوری بلوروسی در سال ۱۹۲۹ در شهر مینسک تأسیس یافت. این فرهنگستان دارای یک عضو افتخاری، ۶۱ عضو پیوسته و ۵۴ عضو وابسته و شامل ۵ بخش و ۲۰ انستیتوی تحقیقات علمی در رشته های مختلف، از جمله فیزیک، سبیرنتیک، ژنتیک، علوم اجتماعی، تاریخ، زبان شناسی، مردم شناسی و فولکلور، و کتابخانه ای دارای یک میلیون و ۳۰۰ هزار جلد کتاب و نشریه های ادواری است.

○ فرهنگستان جمهوری لتونی در سال ۱۹۴۶ در شهر ریگا تأسیس یافت. این فرهنگستان دارای ۲۲ عضو پیوسته و ۲۴ عضو وابسته، ۳ بخش و ۱۲ انستیتوی تحقیقات علمی است که از آن جمله اند انستیتوهای فیزیک، الکترونیک، انرژی، مکانیک، زیست شناسی، میکروبیولوژی، اقتصاد، تاریخ، زبان و ادبیات. کتابخانه این فرهنگستان دارای ۲ میلیون و ۷۹ هزار جلد کتاب است. این فرهنگستان دارای ۵ نشریه ادواری است.

○ فرهنگستان جمهوری استونی در سال ۱۹۴۶ در شهر تالین تأسیس یافت که در آن ۲۱ عضو پیوسته و ۱۹ عضو وابسته فعالیت دارند. بخشی از این فرهنگستان در شهر تارتو مستقر گردیده است. فرهنگستان دارای ۳ بخش و ۱۰ انستیتوی تحقیقات علمی است که بعضی از آنها در رشته های الکتروفیزیک و فیزیک نجومی فعالیت دارند. کتابخانه فرهنگستان دارای یک میلیون و یکصد هزار جلد کتاب است. یکی از کارهای عمده این فرهنگستان انتشار آثار علمی در زمینه زبان فنلاندی- اویغوری است.

○ فرهنگستان جمهوری لیتوانی در سال ۱۹۴۱ در شهر ویلنوس تأسیس یافته و دارای ۲۰ عضو پیوسته، ۱۹ عضو وابسته، ۳ بخش و ۱۰ انستیتوی تحقیقات علمی در رشته های فیزیک، ریاضیات، فیزیک مواد نیمه هادی، انرژی، زیست شناسی، تکنولوژی، رادیو آکتیو، شیمی و بیوشیمی، جانورشناسی، گیاه شناسی، جغرافیا، اقتصاد، تاریخ، زبان و ادبیات است. در فرهنگستان کتابخانه ای با یک میلیون و ۸۰۰ هزار جلد کتاب وجود دارد. فرهنگستان دارای نشریه ادواری است.

فرهنگستانهای بخش آسیایی

چنانکه پیشتر اشاره شد در اتحاد شوروی جمهوریهای نیز وجود دارند که نخست در آنها شعبه هایی از فرهنگستان اتحاد شوروی پدید آمد. ولی پس از مدتی شعبه های مزبور به فرهنگستانهای مستقل بدل گشتند. در زیر به این فرهنگستانها اشاره خواهد شد.

○ فرهنگستان جمهوری گرجستان در سال ۱۹۴۱ به جای شعبه فرهنگستان اتحاد شوروی در شهر تفلیس تأسیس گردید. این فرهنگستان دارای ۵۲ عضو پیوسته، ۵۷ عضو وابسته، ۶ بخش و ۳۱ انستیتوی تحقیقات علمی در رشته های فیزیک، جغرافیا، ژئوفیزیک، سبیرنتیک، تله مکانیک، الکترو شیمی، زلزله شناسی، تاریخ، زبان و ادبیات، مردم شناسی، معماری و غیره است. فرهنگستان دارای ۵ نشریه ادواری است.

○ فرهنگستان جمهوری ارمنستان در سال ۱۹۴۳ به جای شعبه فرهنگستان اتحاد شوروی در شهر ایروان تأسیس شد. فرهنگستان دارای ۴ عضو افتخاری، ۴۳ عضو پیوسته، ۴۴ عضو وابسته و ۲ عضو خارجی است. در فرهنگستان ۵ بخش و ۲۱ انستیتوی تحقیقات علمی در رشته های مختلف از جمله فیزیک، مکانیک، شیمی و بیوشیمی، ژئوفیزیک، زیست شناسی، زلزله شناسی، میکروبیولوژی، جانورشناسی، آب شناسی، گیاه شناسی، مردم شناسی، معماری، زبان شناسی، جغرافیا، فلسفه، تاریخ، حقوق، خاورشناسی و غیره فعالیت دارند. این فرهنگستان دارای ۶ کتابخانه عمده است. مرکز نسخ خطی این فرهنگستان یکی از مراکز مهم نسخ خطی است. تا سال ۱۹۷۲ کتابهای خطی ارمنی آن ۱۲۹۶۰ و تعداد اسناد آن بیش از یکصد هزار بوده است. شماره کتابهای خطی عربی و فارسی این مرکز متجاوز از ۲ هزار نسخه است. مجموعه نسخه های خطی این کتابخانه متعلق به سده های پنجم تا هیجدهم میلادی است. تعدادی از نسخ این کتابخانه دارای ارزش هنری است که بعضی از آنها به کلیساهای قدیمی لازار و اچمیادزین و سالهای ۸۸۷ و ۹۸۹ میلادی تعلق دارند. فرهنگستان ارمنستان دارای ۱۲ نشریه ادواری است.

○ فرهنگستان جمهوری ازبکستان در سال ۱۹۴۳ به جای شعبه فرهنگستان اتحاد شوروی در شهر تاشکند تأسیس یافت. فرهنگستان دارای ۲ عضو افتخاری، ۴۸ عضو پیوسته، ۵۶ عضو وابسته، ۵ بخش و ۲۸ انستیتوی تحقیقات علمی در رشته های فیزیک و ریاضیات، فیزیک هسته ای، الکترونیک، مکانیک، سبیرنتیک، زلزله شناسی، جغرافیا و زمین شناسی، شیمی، بیوشیمی، میکروبی شناسی، فیزیولوژی، فلسفه، اقتصاد، حقوق،

رشته‌های فیزیک و ریاضیات، زیست‌شناسی، علوم اجتماعی، تاریخ، زبان و ادبیات، اقتصاد، فلسفه و خاورشناسی و همچنین نشریه‌ای ادواری است.

○ فرهنگستان جمهوری ترکمنستان در سال ۱۹۵۱ به‌جای شعبه فرهنگستان اتحاد شوروی تأسیس یافت. این فرهنگستان دارای ۲ عضو افتخاری، ۲۳ عضو پیوسته و ۲۱ عضو وابسته، ۳ بخش و ۱۰ انستیتوی تحقیقات علمی است. یکی از مراکز علمی مهم این فرهنگستان مؤسسه تحقیقات باستانشناسی جنوب ترکمنستان است که تاکنون به کشف آثار ارزشمندی از تاریخ کهن ایران دست یافته است. فرهنگستان مزبور در رشته‌های تاریخ، فلسفه، پزشکی، زبان و ادبیات فعالیت دارد و دارای دو نشریه ادواری است.

○ فرهنگستان جمهوری قرغیزستان در سال ۱۹۵۴ به‌جای شعبه فرهنگستان شوروی در شهر فروزنه (Frunze) پایتخت آن جمهوری تأسیس یافت. این فرهنگستان دارای یک عضو افتخاری، ۲۸ عضو پیوسته، ۲۰ عضو وابسته، ۳ بخش و ۱۳ انستیتوی تحقیقات علمی است که در رشته‌های فیزیک و ریاضیات، مکانیک، اتوماسیون، زمین‌شناسی، بیوشیمی، فیزیولوژی، زیست‌شناسی، تاریخ، فلسفه، اقتصاد، زبان و ادبیات فعالیت دارند. فرهنگستان این جمهوری نیز دارای نشریه ادواری است.

○ فرهنگستان جمهوری مولداوی در سال ۱۹۶۱ به‌جای شعبه فرهنگستان اتحاد شوروی در شهر کیشینیف (Kishiniev) تأسیس شد. این فرهنگستان دارای ۱۴ عضو پیوسته، ۱۲ عضو وابسته، ۳ بخش، ۹ انستیتوی تحقیقات علمی در رشته‌های مختلف و ۳ نشریه ادواری است.

تاریخ، زبان و ادبیات، باستانشناسی و غیره است. این فرهنگستان در استان قاراقالپاق نیز دارای شعبه است. کتابخانه این فرهنگستان بیش از یک میلیون و ۷۵۰ هزار جلد کتاب دارد. این کتابخانه دارای مجموعه‌ای غنی از نسخه‌های خطی فارسی و عربی است. فرهنگستان این جمهوری نیز دارای نشریه‌ای ادواری است.

○ فرهنگستان جمهوری آذربایجان در سال ۱۹۴۵ به‌جای شعبه فرهنگستان اتحاد شوروی در شهر باکو تأسیس شد. این فرهنگستان دارای ۵۶ عضو پیوسته، ۴۳ عضو وابسته، ۶ بخش و ۲۱ انستیتوی تحقیقات علمی است که در رشته‌های فیزیک و ریاضیات، تکنولوژی، شیمی، زمین‌شناسی، زیست‌شناسی، علوم اجتماعی، پزشکی، پتروشیمی، معدن‌شناسی نفت، تاریخ، زبان و ادبیات، اقتصاد، معماری، هنر، حقوق و فلسفه در خاورمیانه و نزدیک فعالیت دارند. در این فرهنگستان مؤسسه‌ای برای بررسی رادیوآکتیو، گیاه‌شناسی و علوم طبیعی و نیز چند موزه وجود دارد که عمده‌ترین آنها موزه تاریخ است.

○ فرهنگستان جمهوری قزاقستان در سال ۱۹۴۶ به‌جای شعبه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی در شهر آلماتا تأسیس شد. این فرهنگستان دارای ۵۴ عضو پیوسته، ۴۵ عضو وابسته، ۵ بخش و ۲۱ انستیتوی تحقیقات علمی در رشته‌های فیزیک هسته‌ای، کیهان‌شناسی، جغرافیا، معدن‌شناسی، الکتروشیمی و بیوشیمی، میکروبیولوژی، فلسفه، تاریخ، ادبیات، زبان‌شناسی و دو نشریه ادواری است.

○ فرهنگستان جمهوری تاجیکستان در سال ۱۹۵۱ به‌جای شعبه فرهنگستان شوروی در شهر دوشنبه تأسیس یافت. این فرهنگستان دارای یک عضو افتخاری، ۲۲ عضو پیوسته، ۱۹ عضو وابسته، ۳ بخش و ۱۲ انستیتوی تحقیقات علمی در

چهارمین سمینار زبان فارسی

مرکز نشر دانشگاهی در نظر دارد در هفته آخر اردیبهشت ماه آینده سمیناری تحت عنوان «زبان فارسی و زبان علم» در تهران برگزار کند. در طی این سمینار به بررسی ویژگی‌های زبان علم و زبان فارسی پرداخته می‌شود.

مرکز نشر دانشگاهی پیش از این سه سمینار دیگر تحت عنوانهای «مسائل نثر فارسی» (آبان ۱۳۶۱)، «زبان فارسی، زبان علم» (شهریور ۱۳۶۳) و «مسائل زبان فارسی در هند، پاکستان، بنگلادش» (خرداد ۱۳۶۵) برگزار کرده است.

علاقه‌مندان به شرکت در این سمینار می‌توانند با آقای مهندس علی کافی، دبیر شورای برگزاری سمینار، در مرکز نشر دانشگاهی تماس بگیرند.